

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ**

**СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС:
СУТНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ**

**Матеріали
звітної науково-практичної конференції
Інституту проблем виховання НАПН України
(за 2013 рік)**

Випуск 4

**Івано-Франківськ
“НАІР”
2014**

УДК 371.4: 001.76

ББК 7У. 200

С 91

*Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 5 від 23 травня 2014 р.)*

Рецензенти:

Миропольська Н. Є., доктор педагогічних наук, професор;

Оржеховська В. М., доктор педагогічних наук, професор;

Лозовецька В. Т., доктор педагогічних наук, професор.

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2013 рік / [За ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Бега, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника ; літ. ред. І. П. Білоцерківцев]. – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – Вип. 4. – с.

С 91

У матеріалах науково-практичної конференції (звітної) представлені теоретико-практичні досягнення та наукові розвідки співробітників, керівників експериментальних майданчиків, аспірантів і докторантів Інституту проблем виховання НАПН України, здійснені в галузі теорії і методики виховання, соціальної та дошкільної педагогіки впродовж 2013 року. Виховна проблематика, напрями дослідницьких пошуків і найбільш значущі експериментальні результати, презентовані у виступах учасників конференції на пленарному та секційних засіданнях, згруповані у збірнику матеріалів конференції за відповідними розділами (“Теоретико-методичні орієнтири досліджень сучасного виховного процесу”, “Науково-теоретичне підґрунтя виховання особистості”, “Зміст та технології сучасного виховання дітей та учнівської молоді”, “Виховний процес у різних соціальних структурах”, “Виховний потенціал освітнього процесу”), в яких розкриваються методологічні, теоретичні та змістовно-технологічні аспекти виховання дітей та молоді в різних соціальних структурах .

УДК 371.4: 001.76

ББК 7У. 200

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
ПЕРЕДМОВА.....	9
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ ДОСЛІДЖЕНЬ СУЧАСНОГО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	13
<i>Бех І. Д.</i> Педагог у психологічно доцільній виховній самопрезентації	13
<i>Пустовіт Г. П.</i> Інтерес як феномен життєдіяльності дитини у позашкільному освітньо-виховному середовищі	16
<i>Мельник О. В.</i> Особистісна і професійна самодостатність старшокласника: теоретичні та прикладні аспекти	22
<i>Литовченко О. В.</i> Соціально-реабілітаційний напрям позашкільної освіти: сутність і специфіка	30
<i>Рейпольська О. Д.</i> Проблеми виховання дошкільників в сучасних умовах ...	32
2. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	36
<i>Алксєєнко Т. Ф.</i> Соціальна ініціатива особистості як наукова категорія і як соціально-педагогічне явище	36
<i>Антонішина В. Л.</i> Методика дослідження креативності старших дошкільників	39
<i>Артеменко О. А.</i> Визначення поняття професійної спрямованості старшокласників у науковій літературі	42
<i>Вербицький В. В.</i> Основні тенденції виховання молоді: досвід Франції ...	46
<i>Вовк О. Р.</i> Моральний вибір як засіб вирішення проблемних ситуацій	49
<i>Горбенко С. С.</i> Деякі закономірності та принципи гуманістичного виховання особистості в процесі музичних занять	52
<i>Горпинюк В. П.</i> Моральний розвиток підлітка в системі “довіра – недовіра”	55
<i>Діхтяренко З. М.</i> Сутність формування справедливості у старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі	58
<i>Євтушенко Н. А.</i> До проблеми сутності міжкультурної толерантності особистості	61
<i>Сременко Л. В.</i> Рівні сформованості дбайливості як сімейної цінності у старшокласників інтернатних закладів	64
<i>Журба К. О.</i> Теоретичні основи виховання моральної самосвідомості дітей молодшого підліткового віку	67
<i>Івженко Ю. В.</i> Проблеми формування соціальної активності молоді у психолого-педагогічній теорії	71
<i>Івашковський В. В.</i> Теоретико-методичні засади військово-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі	73
<i>Киричок В. А.</i> Проблема виховання моральної самосвідомості молодших школярів (учнів 3–4-х класів): теоретичний аспект	76
<i>Кендзьор П. І.</i> До проблеми переосмислення сутності поняття “нація” у тезаурусі полікультурного виховання	80

<i>Кириченко В. І.</i> Сучасні підходи до формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів	84
<i>Колодько І. М.</i> Готовність підлітків до екологічної діяльності: теоретичний аспект	86
<i>Короткова О. М.</i> Інфантильність особистості як соціальна проблема	90
<i>Лісовська О. Ю.</i> Економічне виховання молодших школярів: сутність поняття	93
<i>Лякішева А. В.</i> Середовищний підхід як методологія формування у студентів соціальної поведінки	96
<i>Малиношевський Р. В.</i> Архітектоніка альтруїзму у практичних координатах соціальної педагогіки	99
<i>Маринич В. Л.</i> Актуальні проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності у вихованців позашкільних навчальних закладів	102
<i>Маруніна Г. Г.</i> Теоретичні засади виховання основ моральної самосвідомості в дошкільному віці	105
<i>Мачуська І. М.</i> Культура спілкування як фактор підготовки старшокласників до сімейного життя	108
<i>Орлова Г. В.</i> До проблеми формування креативності у дітей старшого дошкільного віку	112
<i>Остапенко О. І.</i> Становлення і розвиток ідей військово-патріотичного виховання у педагогічній літературі	114
<i>Павицька К. М.</i> Теоретичні засади виховання у старшокласників цінностей сімейного життя	116
<i>Повалій Л. В.</i> Проблема цінностей: теоретичний аспект	119
<i>Постовий В. Г.</i> Національний феномен творчої спадщини Тараса Григоровича Шевченка	122
<i>Роговець О. В.</i> Моральна самосвідомість: сутність поняття	127
<i>Сойчук Р. Л.</i> Національне самоствердження особистості як психолого-педагогічна проблема	130
<i>Сучкова Л. В.</i> Конфлікт та конфліктна поведінка як науково-педагогічна проблема	135
<i>Терещенко О. П.</i> Виховання чуйності у старших дошкільників як психолого-педагогічна проблема	138
<i>Федун Л. М.</i> Сутність, структура та рівні сформованості професійних домагань старшокласника	140
<i>Хижняк А. В.</i> Взаєморозуміння як сімейна цінність: теоретичний аспект	143
<i>Чорна К. І.</i> Концептуальні засади виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості	146
<i>Шапавалов Б. Б.</i> Актуальні питання формування готовності старшокласників до дій в екстремальних ситуаціях	149
<i>Шкільна І. М.</i> Теоретичні засади виховання моральної самосвідомості старших підлітків	152
<i>Яценко Л. В.</i> Ідеї сімейної соціалізації в теоріях зарубіжних науковців	155

3. ЗМІСТ І ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	159
<i>Абрамова С. В.</i> Технологія формування соціальної активності учнів у взаємодії школи та громади	159
<i>Вербицький О. В.</i> Принципи виховання у старшокласників міжетнічної толерантності у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи	162
<i>Вишнівська Н. В.</i> Педагогічні умови виховання милосердя учнів молодшого шкільного віку в позаурочній діяльності шкіл-інтернатів	164
<i>Данілова А. П.</i> Програма формування ініціативності учнівської молоді у добротинній діяльності	166
<i>Дубініна О. С.</i> Використання гумору як засобу регуляції міжособистісних відносин	169
<i>Єжова О. О.</i> Педагогічні умови формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів	172
<i>Комаровська О. А.</i> Театральні технології у вихованні підлітків	174
<i>Корнієнко А. В.</i> Педагогічні засоби формування етнокультурної компетентності у вихованців позашкільних навчальних закладів	177
<i>Корабльова О. О.</i> Тренінг формування у соціальних педагогів навичок роботи з профілактики мобінгу в школі	179
<i>Куниця Т. Ю.</i> Соціальний проект як засіб формування відповідальності підлітків	182
<i>Миропольська Н. Є.</i> Факультатив як чинник використання естетико-виховних технологій у позакласній роботі	185
<i>Мудрік В. І.</i> Формування готовності старшокласників до військової служби	188
<i>Печерда В. Б.</i> Особливості формування просоціальної поведінки у старшому підлітковому віці	191
<i>Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є.</i> Технологія створення програми “здоровий мікроклімат у школі” та її основні вимоги	184
<i>Охріменко З. В.</i> Особливості взаємодії учасників професійного самовизначення в умовах професійного консультування	198
<i>Петренко М. В.</i> Використання професіограм міжнародного зразка для формування у старшокласників професійних ідеалів	201
<i>Поплавська В. В.</i> Освітній проект “життєві аксіоми та цінності”	204
<i>Попова Т. С.</i> Забезпечення ефективної діяльності освітнього округу засобами інформаційно-комунікаційних технологій	207
<i>Пруцакова О. Л.</i> Особливості змісту програмного забезпечення формування культури екологічної поведінки школярів	211
<i>Пустовіт Н. А.</i> Комплексне забезпечення формування культури екологічної поведінки учнів основної школи	213
<i>Санковська І. М.</i> Наступність у формуванні культури екологічної поведінки учнів початкової школи	216
<i>Сафронова Л. Б.</i> Особливості набуття соціального досвіду у підлітковому віці	219

<i>Свириденко С. О.</i> Технологія формування здорового способу життя як сімейної цінності у старшокласників інтернатних закладів	222
<i>Семенов О. С.</i> Творчо спрямована особистість в онтогенезі та її психолого-педагогічний супровід	226
<i>Сіренко А. Є.</i> Модель формування у дітей старшого дошкільного віку впевненості у собі в груповій діяльності	228
<i>Стадник Н. В.</i> Взаємодія сім'ї і школи: сутність, принципи, напрями, способи реалізації	231
<i>Таран І. Б.</i> Психолого-педагогічні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	234
<i>Тарасюк Г. П.</i> Формування культури екологічної поведінки батьків засобами технології "Рівний – рівному"	237
<i>Тимчик М. В.</i> Патріотичне виховання старших підлітків у процесі занять єдиноборством хортинг	240
<i>Ткачук І. О., Гажала О. А.</i> Формування інноваційного освітнього простору – шлях до професійного самовизначення учнівської молоді	244
<i>Уйсїмбаєва М. В.</i> Виховання особистості у соціальному середовищі	247
<i>Шестаковський М. М.</i> Адаптація імітаційної технології навчання в умовах навчально-тренувальної фірми до сучасного навчального процесу в Україні	250
<i>Яцеленко А. А.</i> Форми і методи виховання відповідальності в молодших підлітків загальноосвітніх шкіл інтернатів	253
ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС У РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТРУКТУРАХ ...	257
<i>Белан В. Ю.</i> Виявлення соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях юних рятувальників	257
<i>Бернацька О. Б.</i> Ставлення педагогів до виховання взаємоповаги як сімейної цінності у старшокласників інтернатних закладів	259
<i>Бойко А. Е.</i> Методика формування комунікативної компетентності вихованців у гуртках гуманітарного напрямку позашкільних навчальних закладів	263
<i>Вальченко В. О.</i> Пропедевтична профорієнтація дітей дошкільного віку....	266
<i>Гарійчук В. М.</i> Функціонування громадських організацій у системі патріотичного виховання підростаючого покоління	268
<i>Долгова О. В.</i> Соціальна ініціативність підлітків у дитячих об'єднаннях учнівського самоврядування	271
<i>Капішевська Л. В.</i> Формування цінностей сімейного життя у старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів	274
<i>Коломоєць Г. А.</i> "Джура" як система виховання патріота та лицаря України	277
<i>Королькова О. О.</i> Формування культури екологічної поведінки родини ..	281
<i>Кравченко Т. В.</i> Основні характеристики сучасної Британської сім'ї	284
<i>Любич О. І.</i> Роль засобів музейної педагогіки в процесі виховання учнів у позашкільних навчальних закладах	287

<i>Лещук О. С.</i> До питання формування у старшокласників інтернатних закладів злагоди як сімейної цінності	289
<i>Мачуський В. В.</i> Формування компетентностей особистості у позашкільному навчальному закладі	292
<i>Микитенко М. С.</i> Особливості роботи кримінально-виконавчої інспекції з профілактики девіантної поведінки неповнолітніх	295
<i>Печай С. П.</i> Про результати діагностики стану сформованості у старших дошкільників уявлень про ровесника як про міжособистісного партнера спільної діяльності	297
<i>Пичкало С. А.</i> Патріотична спрямованість естетичного виховання засобами мистецтва архітектури	300
<i>Павловська В. В.</i> Гендерне виховання в республіці Польща	302
<i>Папкова О. О.</i> З досвіду роботи міського осередку Малої академії наук... ..	305
<i>Пащенко О. В.</i> Формування соціальної ініціативності підлітків у виховній практиці дитячих об'єднань природоохоронного спрямування	307
<i>Пещеріна Т. В.</i> Особливості професійного самоствердження старшокласників у Малій академії наук	310
<i>Солодка А. К.</i> Розвиток особистісної культури у крос-культурному контексті взаємодії	313
<i>Ткачук І. І.</i> Формування у старшокласників спрямованості на професійний успіх у роботі працівників психологічної служби	315
<i>Чиренко Н. В.</i> Стан сформованості соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях скаутського типу	318
<i>Школяр Л. В.</i> Педагогічна анімація як основа соціально-педагогічної роботи з дитячими громадськими об'єднаннями Франції	320
5. ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	324
<i>Бережна Т. І.</i> Формування здоров'язбережувального середовища у загальноосвітньому навчальному закладі	324
<i>Бурдаш М. В.</i> Формування економічних знань студентів у навчальному процесі вищого навчального закладу	326
<i>Васильєва С. А.</i> Особливості впливу педагогів на прояви шанобливості у дітей старшого дошкільного віку.	330
<i>Вищенко О. М.</i> Формування соціально-емоційної компетентності молодших школярів	333
<i>Волчелюк Ю. І.</i> Основні аспекти стану соціальної адаптації студентів з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного освітнього простору	336
<i>Гуцан Л. А.</i> Особливості організації профільного навчання і професійної підготовки учнівської молоді в умовах освітнього округу	338
<i>Гриценко Л. І.</i> До питання забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу	342
<i>Зарицька В. О.</i> Виховання ввічливості молодших школярів у позаурочній діяльності	345
<i>Зеркаліна Г. Р.</i> Формування культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів: технологічний аспект	348

<i>Зубалій М. Д.</i> Військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі позакласної роботи	350
<i>Кіяцук А. Й.</i> Аспекти дослідження проблеми формування професійних устремлень старшокласників	353
<i>Коновець С. В.</i> Значення особистісного підходу до естетичного та етичного виховання студентів	356
<i>Котлярчук Г. Й.</i> Виховання дбайливого ставлення до природи в учнів основної і старшої школи під час вивчення української літератури	360
<i>Кузьменко Л. В.</i> Ставлення вихователів інтернатних закладів до формування у старшокласників почуття взаємодопомоги як сімейної цінності	362
<i>Ларіна Т. В.</i> Формування іншомовної професійної компетентності у технічних коледжах Німеччини	366
<i>Лисенко М. Ю.</i> Особистісне ставлення вчителя у роботі з дітьми з обмеженими можливостями	369
<i>Лозовецька В. Т.</i> Професійна орієнтація старшокласників у гімназіях сучасної Німеччини	371
<i>Мартиненко Л. А.</i> Роль педагога в підготовці старшокласників до життя і праці на сучасному етапі	374
<i>Марін О. Л.</i> Аспекти забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу	379
<i>Нарваланенко О. М.</i> Освітній округ як засіб розвитку творчих здібностей та професійного самовизначення учитів сільських шкіл	382
<i>Першардська Т. П.</i> Формування у студентів готовності до гармонізації власних засобами інтегрованого ділового спілкування	385
<i>Степелик І. П.</i> Толерантність як невід'ємна риса полікультурної особистості майбутнього вчителя початкової школи	388
<i>Сліпкань С. В.</i> Від професійної орієнтації – до свідомого та самостійного вибору професії	391
<i>Солобай Ю. В.</i> Екологізація закладів освіти та культури як фактор формування культури екологічної поведінки учнів основної школи	394
<i>Федоренко С. В.</i> Роль педагогічного дискурсу як змістової детермінанти формування гуманітарної культури студентів	397
<i>Федорова Є. В.</i> Концептуальні засади виховання громадянськості студентів з особливими потребами	400
РЕЗОЛЮЦІЯ ЗВІТНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ІНСТИТУТУ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ	403
РЕФЕРАТИВНИЙ ОБЗОР МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	405
REVIEW OF THE ARTICLES OF THE ISSUE	432
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	456

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах стрімких глобалізаційних та євроінтеграційних змін розвитку системи освіти визначається невпинним пошуком вагомих важелів впливу на підвищення якості педагогічного процесу. Виникає суспільна потреба в гуманізації взаємин, кристалізації психолого-педагогічних знань як важливого засобу, що впорядковує внутрішній світ людини. Цю самоорганізаційну тенденцію, яка набуває масштабності, необхідно свідомо спрямувати й організувати, оскільки в ній криється величезний виховний, соціально-політичний і цивілізаційний потенціал.

Активно реагує на гострі виклики сьогодення Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України – потужна науково-дослідна установа, яка впродовж багатьох років провадить інноваційні наукові дослідження у царині педагогіки і психології, плекає молодих науковців. Адже творча постать соціально відповідального педагога-дослідника, його професійна компетентність, імідж, престиж, авторитет набувають виключно важливого значення в усвідомленні філософії змін, які відбуваються у світі.

Сучасні освітяни-науковці, що в тісній взаємодії з педагогами-практиками вирішують актуальні проблеми виховання особистості, спираючись на міцні підвалини фундаментальних досліджень, мають бути одночасно й далекоглядними інноваторами. Їм необхідно бачити стратегічні перспективи, професійно розвиватися як експертам з динаміки змін, бути вмілими носіями змін, знати, як вправлятися із силами змін, використовуючи переваги позитивних і послаблюючих вплив негативних. Розмаїття інноваційних перетворень, які здійснюються на сучасному етапі в освітніх закладах різних типів і рівнів акредитації, потребують ґрунтового науково-методичного забезпечення. Створення системи такого забезпечення неможливе без постійного професійного розвитку і саморозвитку педагога-науковця.

Увага педагогічної спільноти на традиційній звітній науково-практичній конференції Інституту проблем виховання НАПН України *“Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал”*, що відбулася 10–11 квітня 2014 року, була спрямована на обґрунтування теоретико-методичних орієнтирів досліджень сучасного виховного процесу; визначення науково-теоретичного підґрунтя виховання особистості; глибоку і різнобічну характеристику змісту та технологій сучасного виховання дітей та учнівської молоді; висвітлення особливостей реалізації виховного процесу в різних соціальних структурах; виявлення виховного потенціалу освітнього процесу.

Учасників конференції урочисто привітала *Сухомлинська Ольга Василівна*, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України. У доповіді вона акцентувала увагу на тому, що в умовах інноваційного типу суспільного прогресу, всеохоплюючої глобалізації, євроінтеграції, зростаючої конкуренції особливо загострюється і багатоаспектно проявляється проблема забезпечення ефективності процесу виховання. Відтак посилюється роль Інституту проблем виховання НАПН України як стратегічного орієнтира,

<i>Зубалій М. Д.</i> Військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі позакласної роботи	350
<i>Кіящук А. Й.</i> Аспекти дослідження проблеми формування професійних устремлень старшокласників	353
<i>Коповець С. В.</i> Значення особистісного підходу до естетичного та етичного виховання студентів	356
<i>Котлярчук Г. Й.</i> Виховання дбайливого ставлення до природи в учнів основної і старшої школи під час вивчення української літератури	360
<i>Кузьменко Л. В.</i> Ставлення вихователів інтернатних закладів до формування у старшокласників почуття взаємодопомоги як сімейної цінності	362
<i>Ларіна Т. В.</i> Формування іншомовної професійної компетентності у технічних коледжах Німеччини	366
<i>Лисенко М. Ю.</i> Особистісне ставлення вчителя у роботі з дітьми з обмеженими можливостями	369
<i>Лозовецька В. Т.</i> Професійна орієнтація старшокласників у гімназіях сучасної Німеччини	371
<i>Мартинець Л. А.</i> Роль педагога в підготовці старшокласників до життя і праці на сучасному етапі	374
<i>Морін О. Л.</i> Аспекти забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу	379
<i>Пархоменко О. М.</i> Освітній округ як засіб розвитку творчих здібностей та професійного самовизначення учнів сільських шкіл	382
<i>Пернарівська Т. П.</i> Формування у студентів готовності до гармонізації відносин засобами іноземного ділового спілкування	385
<i>Сіпельник І. П.</i> Толерантність як невід'ємна риса полікультурної особистості майбутнього вчителя початкової школи	388
<i>Сліпкань С. В.</i> Від професійної орієнтації – до свідомого та самостійного вибору професії	391
<i>Солобай Ю. В.</i> Екологізація закладів освіти та культури як фактор формування культури екологічної поведінки учнів основної школи	394
<i>Федоренко С. В.</i> Роль педагогічного дискурсу як змістової детермінанти формування гуманітарної культури студентів	397
<i>Федорова Є. В.</i> Концептуальні засади виховання громадянськості студентів з особливими потребами	400
РЕЗОЛЮЦІЯ ЗВІТНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ІНСТИТУТУ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ	403
РЕФЕРАТИВНИЙ ОБЗОР МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	405
REVIEW OF THE ARTICLES OF THE ISSUE	432
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	456

ПЕРЕДМОВА

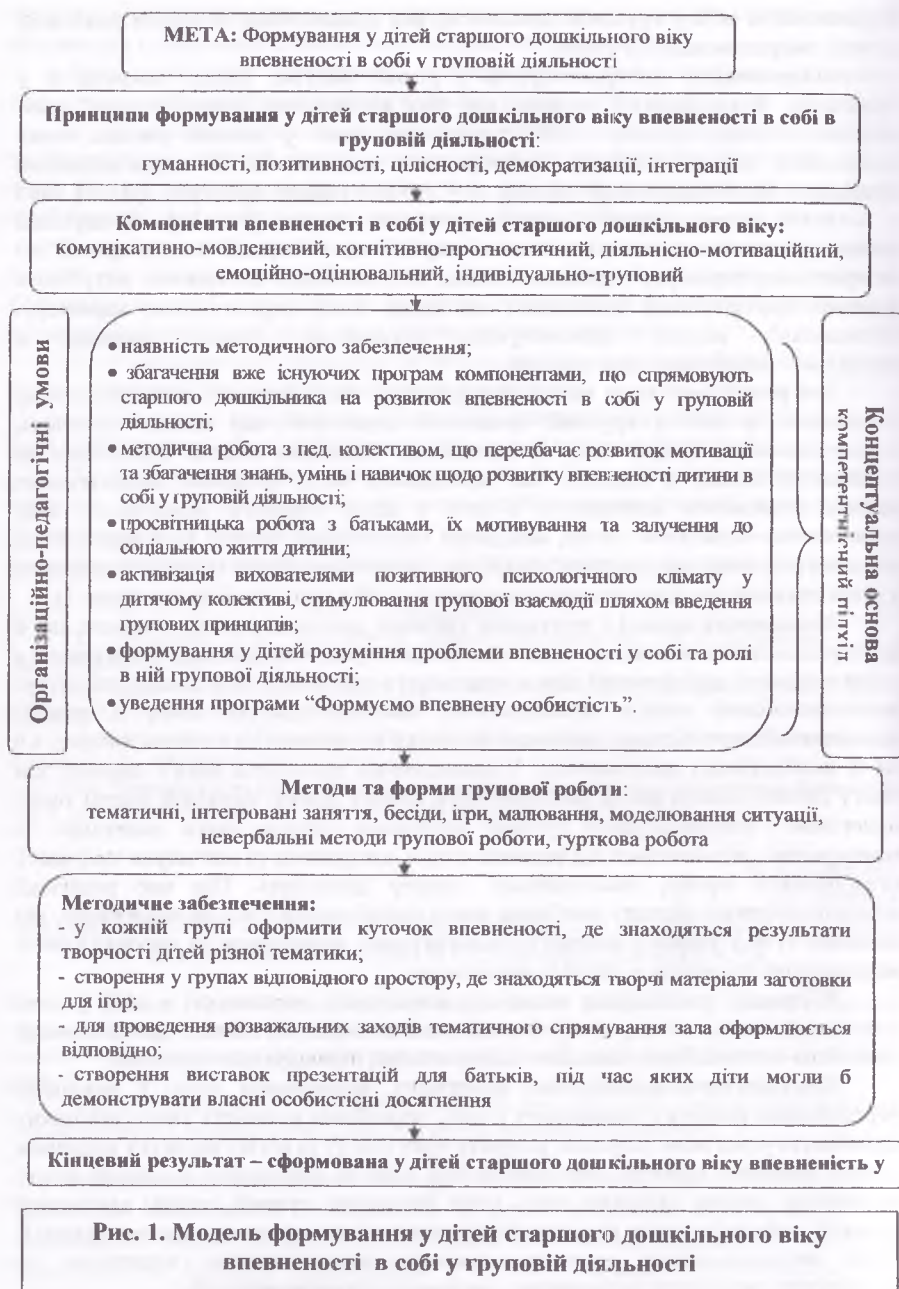
У сучасних умовах стрімких глобалізаційних та євроінтеграційних змін розвиток системи освіти визначається невинним пошуком вагомих важелів впливу на підвищення якості педагогічного процесу. Виникає суспільна потреба в гуманізації взаємин, кристалізації психолого-педагогічних знань як важливого засобу, що впорядковує внутрішній світ людини. Цю самоорганізаційну тенденцію, яка набуває масштабності, необхідно свідомо спрямувати й організувати, оскільки в ній криється величезний виховний, соціально-політичний і цивілізаційний потенціал.

Активно реагує на гострі виклики сьогодення Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України – потужна науково-дослідна установа, яка впродовж багатьох років провадить інноваційні наукові дослідження у царині педагогіки і психології, плекає молодих науковців. Адже творча постать соціально відповідального педагога-дослідника, його професійна компетентність, імідж, престиж, авторитет набувають виключно важливого значення в усвідомленні філософії змін, які відбуваються у світі.

Сучасні освітяни-науковці, що в тісній взаємодії з педагогами-практиками вирішують актуальні проблеми виховання особистості, спираючись на міцні підвалини фундаментальних досліджень, мають бути одночасно й далекоглядними інноваторами. Їм необхідно бачити стратегічні перспективи, професійно розвиватися як експертам з динаміки змін, бути вмілими носіями змін, знати, як вправлятися із силами змін, використовуючи переваги позитивних і послаблюючи вплив негативних. Розмаїття інноваційних перетворень, які здійснюються на сучасному етапі в освітніх закладах різних типів і рівнів акредитації, потребують ґрунтовного науково-методичного забезпечення. Створення системи такого забезпечення неможливе без постійного професійного розвитку і саморозвитку педагога-науковця.

Увага педагогічної спільноти на традиційній звітній науково-практичній конференції Інституту проблем виховання НАПН України “Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал”, що відбулася 10–11 квітня 2014 року, була спрямована на обґрунтування теоретико-методичних орієнтирів досліджень сучасного виховного процесу; визначення науково-теоретичного підґрунтя виховання особистості; глибоку і різнобічну характеристику змісту та технологій сучасного виховання дітей та учнівської молоді; висвітлення особливостей реалізації виховного процесу в різних соціальних структурах; виявлення виховного потенціалу освітнього процесу.

Учасників конференції урочисто привітала Сухомлинська Ольга Василівна, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України. У доповіді вона акцентувала увагу на тому, що в умовах інноваційного типу суспільного прогресу, всеохоплюючої глобалізації, євроінтеграції, зростаючої конкуренції особливо загострюється і багатоаспектно проявляється проблема забезпечення ефективності процесу виховання. Відтак посилюється роль Інституту проблем виховання НАПН України як стратегічного орієнтира,

Когнітивно-прогностичний компонент передбачає акцентування уваги на розумінні дитиною проблеми впевненості у собі. Розуміння дошкільником важливості розвитку умінь та якостей впевненої у собі людини сприяє стимулюванню інтелектуальних процесів та підвищенню мотивації. У процесі участі дошкільника у розробленій нами програмі “Формуємо впевнену особистість дошкільника” розкривається його внутрішній потенціал, а з тим і забезпечується пізнавальна активність.

Діяльнісно-мотиваційний компонент передбачає процес особистісного розвитку дитини, який проходить в атмосфері спонтанності та невимушеності, груповій взаємодії. Групова діяльність у процесі розвитку впевненості старшого дошкільника у собі слугує високим мотиваційним фактором, адже спрацьовує ефект “послідовності”. Групова взаємодія, яку передбачає створена нами програма “Формуємо впевнену особистість дошкільника”, сповнена творчими завданнями, що стимулюють дитину до саморозкриття, довіри до тих, хто її оточує. Розвиток емоційно-оцінювального компонента також відіграє одну із важливих функцій, адже лежить в основі таких специфічних відчуттів, як: задоволення власної допитливості, зацікавленість певним явищем, прагнення відчувати інтерес до себе з боку вихователів та однолітків, бути кращим, успішнішим, вирізнитися з-поміж інших тощо.

Індивідуально-груповий компонент передбачає залученість батьківського та педагогічного колективу до формування впевненої в собі особистості. У контексті проведення нашої програми вагомості набуває створення сімейної атмосфери, подібної до клімату ДНЗ. Злагоджена робота батьків та колективу ДНЗ дасть змогу ефективно сформувати дитину як впевнену у собі особистість. Індивідуальний підхід у процесі групової діяльності здатен розкрити особистість та сформувати ті якості, які необхідні для відчуття дитиною упевненості у собі в будь-якій життєвій ситуації.

У моделі також представлено методи та форми роботи зі старшими дошкільниками, методичне забезпечення та організаційно-педагогічні умови, упровадження яких є обов'язковим під час формування впевненого у собі старшого дошкільника. Кінцевим результатом реалізації запропонованої моделі є сформована у дітей старшого дошкільного віку впевненість у собі як запорука успішності в майбутньому житті.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

*Н. В. Стаднік,
м. Київ*

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї І ШКОЛИ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ, НАПРЯМИ, СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Розкрито сутність взаємодії сім'ї і школи й доведена її важливість як чинника підвищення педагогічної культури батьків та оптимізації сімейного виховання. Розглянуто основні напрями реалізації цієї взаємодії, принципи та способи її організації.

Ключові слова: взаємодія сім'ї і школи, батьки, дитина, педагогічна культура батьків.

Взаємодія сім'ї і школи – складна проблема, що пройшла в своєму розвитку тривалий час, набуваючи різної спрямованості, характеризуючись різними підходами до її розв'язання на різних етапах поступу суспільства. Однак і сьогодні взаємодія цих двох соціальних інститутів не втрачає своєї актуальності, наповнюючись новим змістом, що зумовлено процесами, які відбуваються в системі освіти загалом і в сім'ї зокрема.

На важливості проблеми взаємодії сім'ї і школи наголошується в Законі України “Про освіту”, де зазначено, що “батьки мають право: вибирати навчально-виховний заклад для неповнолітніх дітей; обирати і бути обраними до органів громадського самоврядування в закладах освіти; звертатися до органів державного управління і громадського самоврядування з питань навчання, виховання дітей, сприяти здобуттю дітьми освіти в загальноосвітніх навчально-виховних закладах...” [3, с. 430].

Хоча в Законі безпосередньо не згадується взаємодія сім'ї і школи як така, закладені в його статтях положення орієнтовані на реалізацію цього процесу й перебувають у прямій залежності від успішної його реалізації.

Теоретико-прикладні аспекти взаємодії сім'ї і школи у вихованні дітей висвітлено в працях Т. Виноградової, О. Докукіної, Т. Кравченко, І. Мачуської, Л. Повалій, В. Постоного, О. Пухти та інших. Ґрунтуючись на досягненнях сучасної психолого-педагогічної науки, урахувуючи практичний досвід та особливості нинішніх реалій, дослідники роблять спробу визначити найбільш актуальні проблеми сімейного виховання дітей різних вікових категорій, винайти оптимальні способи усунення наявних у ньому недоліків шляхом залучення батьків до співробітництва із загальноосвітніми навчальними закладами, реалізації взаємодії сім'ї і школи.

Це дає змогу констатувати, що сьогодні спостерігається подальший розвиток і вдосконалення взаємодії педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів з батьками дітей, які в них навчаються. Серед різних напрямів цього процесу (залучення до управління навчальним закладом, робота в шкільному та батьківському комітетах, надання школі грошово-матеріальної допомоги) важливе місце належить такому, як надання педагогічним колективом школи психолого-педагогічної допомоги батькам у вихованні дітей. Основна мета цієї роботи вбачається в “різнобічному вихованні, інтелектуальному й фізичному розвитку, моральному і психічному ствердженні особистості школяра” [4, с. 74].

Особливе значення для встановлення ефективної взаємодії з батьками має період навчання дитини в початкових класах, коли батьки залюбки відвідують навчальний заклад, цікавляться навчанням і поведінкою дитини. Це створює позитивні передумови для надання батькам психолого-педагогічної допомоги у сімейному вихованні дитини, її належному розвитку. Найбільш прийнятними для цього формами О. Пухта вважає батьківські збори, батьківський всеобуч, родинні свята, спортивні та культурно-масові заходи. Водночас визнається потреба упровадження в роботу з батьками елементів освітніх технологій, що “допоможе розкрити нові грані співпраці, збагатити батьків психолого-педагогічними знаннями, розвинути навички продуктивного спілкування” [4, с. 74].

Особливу увагу сучасні дослідники звертають на те, що взаємодія сім'ї і школи має полягати не лише в допомозі цих соціальних інститутів одне одному, а й у "розумному об'єднанні можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів" [1, с. 51]. Проте це стає можливим лише за умов організації взаємодії, виходячи з потреб та інтересів дітей і батьків, урахування специфіки конкретного навчально-виховного закладу, ґрунтування на принципах демократичності, рівноправності у взаєминах усіх партнерів цього процесу.

Стратегія взаємодії сім'ї і школи, вважає Т. Виноградова, має будуватися на системі педагогічних ідей, які є ключовими та актуальними для певного навчально-виховного закладу, а система реалізації всього процесу позначатися багатоаспектним характером. Останнє полягає в тому, що педагоги під час розроблення цієї стратегії мають передбачити проблеми, які є актуальними для окремих сімей, вибудовувати роботу з батьками на випереджальному принципі, готувати батьків до розуміння відносин з дітьми та їхніх проблем. Важлива роль у цьому відводиться пропагуванню педагогічних знань з метою підвищення педагогічної освіти батьків [1, с. 52].

Поряд із цим, до основних напрямів взаємодії сім'ї і школи пропонується відносити: залучення батьків до життя школи; досягнення узгодженості у підходах до дитини; надання кваліфікованої допомоги і підтримки батькам і дитині у складних педагогічних та життєвих ситуаціях; інформування батьків про шкільне життя, освітній процес, про ресурси, які сім'я може використовувати для освіти своєї дитини, справедливого вирішення батьківсько-дитячих конфліктів.

У контексті досліджуваної проблеми особливої уваги заслуговує теза Т. Виноградової про те, що програма взаємодії школи і сім'ї "в найбільш важливих моментах" має інтегруватися з виховною програмою навчального закладу і становити коротке формулювання проблем, форм і методів їх розв'язання [1, с. 52].

Цікавий підхід до взаємодії сім'ї і школи запропоновано Г. Кочетовою. Його сутність полягає в тому, що в основу цього процесу покладено принцип "вплив на сім'ю через дитину", згідно з яким у центрі педагогічної уваги постає дитина, яка завдяки цьому стає своєрідним вихователем своїх батьків, хоча не завжди усвідомлює це. Дитина – це "зв'язуюча ланка в співробітництві школи та сім'ї, консолідує центри, головна фігура колективної педагогічної творчості, навколо якої вибудовується цілісний навчально-виховний процес, співорганізовується мікросоціум" [2, с. 196]. За цих умов дитина стає суб'єктом не лише навчальної, а й позакласної діяльності, а також власного виховання. Більше того, дитина "стає активним суб'єктом спільної діяльності всіх учасників педагогічного процесу – вчителів, учнів, батьків і зацікавленої у вихованні дітей громадськості" [2, с. 197].

Проведений нами аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що проблема взаємодії сім'ї і школи привертає увагу науковців, які досліджують різні аспекти цього процесу: визначення його сутності, основних форм, методів, напрямів реалізації. Критеріями змісту і методики взаємодії можуть слугувати: типи сімей, проблеми батьків у вихованні дітей, надання переваги фронтальним,

груповим чи індивідуальним формам роботи з батьками керівництвом школи та окремими вчителями, налаштованість на інноваційні методи в педагогічній просвіті батьків чи віддання переваги традиційним їх різновидам та ін.

Однак, незважаючи на наявні розбіжності, науковці й педагоги-практики у своїй більшості одностайні в тому, що взаємодія сім'ї і школи є важливим процесом, який має вагомі можливості для надання сім'ї психолого-педагогічної допомоги щодо виховання дітей, насамперед через підвищення педагогічної культури батьків. Програма цієї роботи має ґрунтуватися на широкому використанні різноманітних інтерактивних методів. Адже інтерактивна діяльність передбачає організацію і розвиток діалогічного спілкування її учасників, веде до їхнього взаєморозуміння, взаємодії в розв'язанні спільних, але значущих для кожного завдань. Залучення до діалогу виключає домінування однієї думки над іншими, навчає "критично мислити, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми" [5, с. 25]. Інтерактивна діяльність – це процес співнавчання, де той, хто навчає, і той, хто навчається є рівноправними, рівнозначними суб'єктами, вони усвідомлюють те, що роблять, рефлексують з приводу того, що знають, уміють і здійснюють.

Однією з передумов успішного запровадження такої програми у взаємодію сім'ї і школи є встановлення належних відносин між учителем і батьками. Саме вчитель відіграє провідну роль в організації та проведенні занять, відборі та структуруванні необхідного матеріалу, забезпеченні сприятливої атмосфери для обміну досвідом сімейного виховання, вільного обговорення проблем, визначення способів їх вирішення.

Література

1. Виноградова Т. Взаємодія батьків і педагогів – необхідна умова для виховання нового покоління / Т. Виноградова // Педагогічна скарбниця, Донеччини. – 2003. – № 2. – С. 51–52.
2. Кочетова А. От ребенка – к семье и к совместному сотрудничеству. Новые аспекты взаимодействия семьи и школы / А. Кочетова // Народное образование. – 2005. – № 8. – С. 196–202.
3. Про освіту : Закон України // Закони України. – К. : Ін-т законодавства, 1996. – Т. 1. – С. 414–432.
4. Пухта О. Співпраця батьків та школи у вихованні дітей / О. Пухта // Педагогічний пошук. – 2006. – № 3(5). – С. 74–75.
5. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы / Н. Суворова // Учитель. – 2000. – № 1. – С. 25–26.

*І. Б. Таран,
м. Київ*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглянуто ключові психолого-педагогічні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ. Описано психолого-педагогічні умови як сукупність взаємопов'язаних і взаємобумовлених обставин.